

Гузєрчук О. О.,
Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ПРОСТІ І СКЛАДНІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ ПІДБАДЬОРЮВАННЯ: СЕМАНТИКА І ЛІНГВОПРАГМАТИКА

У статті подано результати розгляду простих та складних мовленнєвих актів підбадьорювання у сучасному англомовному діалогічному мовленні. Крім того, на основі аналізу семантичних і прагматичних особливостей вищезазначених актів, визначаються їх формалізовані моделі.

Ключові слова: висловлення підбадьорювання, мовленнєвий акт, прості мовленнєві акти підбадьорювання, складні мовленнєві акти підбадьорювання.

В статье подано результати рассмотрення простых и сложных речевых актов ободрения в современной англоязычной диалогической речи. Также на основании анализа семантических и прагматических особенностей вышеупомянутых актов, определяются их формализованные модели.

Ключевые слова: высказывания ободрения, речевой акт, простые речевые акты ободрения, сложные речевые акты ободрения.

The article demonstrates the results of the study of the simple and complex speech acts of encouragement in modern English dialogic discourse. Besides, the article presents the semantic and pragmatic peculiarities of these acts and substantiates the necessity of formalizing them in the form of the models.

Key words: utterance of encouragement, speech act, simple speech act of encouragement, complex speech act of encouragement.

Поява в лінгвістиці прагматики як нового напрямку дослідження сприяло частішому застосуванню діяльнісного підходу до мови й мовлення як її реалізації. З публікацією праць Дж. Остіна і Дж. Серля [3; 12] увагу в дослідженні мовлення, англійського зокрема, було приділено розвідкам, присвяченим різним видам мовленнєвих актів. Одним з них є підбадьорювання, яке відіграє значну роль в кооперативній інтеракції.

При дослідженні будь-якого акту постає питання про його ілокутивну силу та засоби його відображення в мовленні. На перший погляд здається, що мовленнєвий акт підбадьорювання є директивним актом, ілокутивна мета якого передбачає спонукання адресата до дії, однак аналіз таких мовленнєвих актів показує, що вони характеризуються специфічними рисами.

Схематично мовленнєвий акт підбадьорювання можна зобразити таким чином: 1) мовець (X) оцінює комунікативну ситуацію та розуміє, що співрозмовник (Y) знаходиться у психологічно незадовільному стані; 2) (X) співпереживає, у результаті чого в нього виникає почуття-відгук до (Y) – емпатія; 3) (X) хоче надати (Y) моральну допомогу, змінивши його стан на задовільний; 4) (X) реалізує своє бажання у формі мовленнєвого акту підбадьорювання, застосовуючи певні мовні засоби. Першоосновою мовленнєвого акту підбадьорювання є той факт, що дія, яку передбачає мовець, має бути виконана на користь адресата, а не мовця.

З метою проведення аналізу лексико-граматичного оформлення мовленнєвого акту підбадьорювання вважаємо за доцільне уточнити семантичне наповнення самого поняття підбадьорювання. У тлумачному словнику [10] дієслово *to encourage* (підбадьорювати) має такі значення: 1. запропонувати здійснити дію, що, на вашу думку, матиме позитивний результат; 2. обнадіювати або вселяти віру в когось. Зазначимо, що ми досліджуємо мовленнєвий акт підбадьорювання саме у цих значеннях.

Отже, акт підбадьорювання передбачає дві ілокутивні сили: 1) заспокоєння адресата, приведення його до нормального стану; 2) спонукання до дієвих зусиль над собою. Тому дієслово "підбадьорювати" набуває таких семантичних відтінків: заспокоювати (*to soothe, appease, reassure, console*), обнадіювати (*raise one's hopes*), піднімати настрої (*raise one's spirits*) або вселяти впевненість (*inspire confidence*), пробуджувати мужність (*encourage*) і спонукати (*urge*). Усі ці одиниці містять у собі семантичний компонент підбадьорювання і можуть уживатися для оформлення відповідного мовленнєвого акту.

Крім названих, є ще низка одиниць, які теж можуть передавати подібні значення. Через значну дифузність лексичних одиниць не завжди легко провести чітку межу між самим поняттям підбадьорювання і поняттями, які мають подібну ілокутивну силу.

Дифузність лексем відзначає В. А. Бондарко, говорячи про функціонально-семантичні поля, які містять одиниці, що можуть відноситись до різних полів, та й самі поля накладаються одне на одне [1]. Однак таке розмежування не є принциповим для мовленнєвих актів, коли два або більше понять можуть характеризувати один і той самий намір мовця. Саме ситуація визначає, якою конкретно лексемою можна позначити мовленнєвий акт мовця з урахуванням всіх факторів – виду дії, оцінки її адресантом, характер адресата тощо.

Мовленнєвий акт підбадьорювання, подібно до інших мовленнєвих актів, може бути прямим і непрямим. Прямі акти, як правило, вербалізуються перформативними дієсловами і зустрічаються в художній літературі в монологічному мовленні. У таких випадках уживається перформативне дієслово *encourage*, або словосполучення *offer encouragement, say encouragingly*, які чітко вказують на характер дії, напр.: *She was trying to offer encouragement, and Paxton felt sorry for her* [15, с. 202].

Такі мовленнєві акти є констативами, як і висловлювання автора, що супроводжують пряму мову, напр.:

'They said that if there's no sign of improvement at all after six weeks, she might remain in the coma.' **'But she could come out of it later than that too. It's happened before with kids her age ... three months, isn't that what you said?'** *He encouraged her. But her eyes filled with tears as she shook her head.*

'At least she can't complain about that now, ' he (Trygve) said encouragingly [10, с. 268].

Подані приклади ілюструють, що слова автора при прямій мові мають діагностичний характер щодо змісту висловлення у прямій мові, яка коментується автором. Пряма мова в цих випадках реалізує акт підбадьорювання, якщо розглядати її поза контекстом. Стає зрозумілим, чому автор вдається до цього прийому. Очевидно, що таку ж роль можуть виконувати констативні висловлення, які містять лексеми *cheer up, cheeringly*:

... Cynthia exhausted every possible hypothesis, and cheerfully hoped, 'Aunt Emily will send him away, and will not speak to him again' [7, с. 19].

Nancy even came by to try to cheer her up ...' [17, с. 289].

'You tell 'em, lady!' The driver cheered and even Paxton laughed [15, с. 245].

Ці ж самі одиниці в діалогічній єдності спрямовані на реалізацію мовцем свого наміру змінити незадовільний стан адресата і функціонують як прямі мовленнєві акти підбадьорювання, їх значення досить чітке:

'It is something about my husband's insurance, is it? But must I be bothered now – so soon?'

'Courage, my dear madame. Courage! You see, your late husband insured his life for rather a large sum, and in such a case the Company always has to satisfy itself as to a few details ...' [4, с. 26].

'Cheer up, Poirot; you know you are unique in your line' [4, с. 165].

Непрямі мовленнєві акти використовуються набагато частіше і різноманітніші щодо засобів свого вираження в плані лексико-граматичного оформлення. Схожість мовленнєвих актів підбадьорювання і базових директивних актів полягає в тому, що обидва акти можуть виражатись граматичною формою наказового способу – стверджувальною або заперечною. Такі структури лежать в основі висловлень, які можна представити як формалізовані моделі. Найчастотнішими висловленнями підбадьорювання (ВП) є такі:

ВП1 – Verb (imperative affirmative): *'Cheer up, Bundle' [8, с. 196].*

ВП2 – Verb (imperative negative): *'Don't upset yourself, Mrs. Drake [5, с. 143].*

Наказова форма дієслова може бути підсилена допоміжним *do*:

ВП3 – do + Verb (imperative affirmative): *'Now do cheer up, my dear. I'll get Ruth to cable right away' [5, с. 92].*

Досить часто використовуються речення, які починаються з дієслова *try* у стверджувальній або заперечній формі:

ВП4 – Verb (try) + Verb (infinitive affirmative): *Try and keep a tight hold on your nerves. You'll want all your self-control' [11, с. 181].*

ВП5 – Verb (try) + Verb (infinitive negative): *Try not to upset yourself, darling [11, с. 75].*

Мовленнєві акти підбадьорювання часто виражаються заперечними реченнями з предикативами, що передають негативні почуття адресата:

ВП6 – Verb (do imperative negative) + be + Attribute: *don't be/feel ...: 'Don't be sad, Mommy [11, с. 411].*

Серед предикативів, які вживаються після *do not/don't*, зафіксовані такі: *sad, scared, sensitive, silly, paranoid, stupid, nervous, afraid, ridiculous, much of a rabbit*. Варіантом цієї моделі можна вважати еліптовану конструкцію:

ВП7 – Verb (do imperative negative) + be: *I'm scared ...' 'Don't be.' [15, с. 388].*

Часто підбадьорювання виражається висловлюванням з модальним складеним присудком. У позиції модального дієслова найчастіше зустрічаються лексеми *need, must, have to*:

ВП8 – Verb (modal affirmative) + Verb (infinitive): *'You need to listen to the sheriff, son' [9, с. 371].*

ВП9 – Verb (modal negative) + Verb (infinitive): *'I'm sure you need not be nervous' [11, с. 58].*

Вищеперераховані моделі відображають структурні особливості висловлень підбадьорювання. Нижче подаємо моделі, які базуються, в основному, на семантичних ознаках.

ВП10 – безособові або неозначено-особові висловлення, що передають оцінку ситуації: *It's all right; It's OK; Everything is all right.*

ВП11 – висловлення з інтродуктивною часткою, що відображають відсутність приводу для незадовільного емоційного стану *there*: *There's nothing to worry about.*

ВП12 – висловлення з позитивною оцінкою майбутньої ситуації: *you'll feel better, of course you're not going to die, all will be well.*

ВП13 – висловлення, що передають позитивну оцінку адресата з метою підбадьорити останнього, переконати його в тому, що він впорається з ситуацією: *you're doing fine/great; you're doing everything you can, you're OK.*

ВП14 – висловлення, що відображають сподівання, надію, обіцянку: *I hope it'll be all right; there's a good time coming.*

ВП14 – висловлення, що передають пораду, яка функціонує як заохочення до певної дії: *why not give it some thought; hang on to that.*

ВП15 – висловлення, що передають заспокоєння: *take care, relax, forget.*

ВП16 – висловлення, виражені фразеологічними одиницями: *Just take it one day at a time; Look on the bright side; Pull yourself together.*

На нашу думку, змодельовані вище висловлення виявляють тенденцію до граматичного оформлення дії, запропонованої адресату, в той час, як емоційні характеристики передаються через семантику.

Аналіз ситуацій підбадьорювання показує, що прості мовленнєві акти зустрічаються рідко. Здебільшого, репліка мовця містить два і більше висловлень. Такі мовленнєві акти можуть розглядатись як складні: комплексні, складені і композитні [2]. Ми розглядаємо такі ілокутивні акти як комплексні на тій підставі, що вони відображають у собі декілька ілокутивних сил. Мовленнєвий хід адресанта може комбінувати в собі два або й більше висловлень, які виступають під загальною ілокутивною силою підбадьорювання. При цьому мовець

керується своїм наміром досягти перлокутивного ефекту. Якщо перше висловлення недостатньо інформативне або непереконливе, воно потребує аргументації або емоційного підсилення, тому адресант підсилює інтенцію першого висловлення за допомогою під'єднання додаткових мовленнєвих актів, напр.:

- 1) підбадьорювання – обнадіювання: *'The good times will come again, Dorcas. At least, we hope so ...'* [7, с. 43].
- 2) підбадьорювання – запевнення: *'How in God's name can you call me "dashing," Kesia? I'm over sixty years old. "You're a mere sixty-one. And you are dashing, Edward. Look at you.'* [13, с. 34].
- 3) підбадьорювання – позитивна оцінка адресата – запевнення: *'But what if he's right ... and ... what if I end up ...' 'Like your mother?' She looked up, her eyes swimming in tears, and nodded. 'You wouldn't, babe. You couldn't. You're different. You're freer, I'm sure. You're probably more worldly, and may be even more intelligent than she was ...'* [13, с. 126].
- 4) підбадьорювання – аргументація – похвала: *'Those cases will be very hard to find. "I know, but you can do it, Row ark. I've watched your work for a week now, and I know you can do it." I'm flattered, boss'* [9, с. 349].
- 5) підбадьорювання – обіцянка: *'I love you too, Joe. I've been worried about you'. ... "We'll get through this, baby, I promise ... And when it's all over, we'll have a great time together'* [14, с. 137].
- 6) підбадьорювання – порада: *'What makes you think she likes me? Did she say anything?' 'Because I know her better than you do ... Why don't you tell her what you think of her?' Judy encouraged him ...* [17, с. 34].
- 7) підбадьорювання – позитивна оцінка ситуації – обіцянка: *'I'm sure the police will find him. Do you want me to come too?' I don't think you should. There's nothing you can do, and it will only complicate things. 'It's going to be all right, Page. They'll find him.' 'God, I hope so.'* [16, с. 314].
- 8) підбадьорювання – аргументація – заспокоювання: *'I'll never forget – never. "Snap out of it, Rosaleen. You were badly shocked, but it's over now. There are no more bombs. Don't think about it. Don't remember'* [6, с. 44].
- 9) підбадьорювання – порада – аргументація – наполягання – обіцянка: *'I'm trying to decide if I should go there?' 'I wouldn't hesitate for a minute, Pa. Grab the chance while you can, and don't give Radcliff another thought. You can always go there for graduate school. To hell with it for now, go west! "You're gonna love it!'* [15, с. 52].
- 10) підбадьорювання – заспокоєння – запевнення – обіцянка – аргументація: *'Calm yourself, I pray of you, Madame'. Poirot patted her hand soothingly. 'Reassure yourself. All will be well. Hercule Poirot will help you'* [4, с. 93].

Аналіз мовленнєвих актів підбадьорювання ще раз вказує на те, що чітка категоризація мовленнєвих актів неможлива – про це свідчить і велика кількість прагматичних досліджень, присвячених різним типам і видам мовленнєвих актів. Причиною цього явища є невизначеність меж самих концептів, що говорить про нечіткість самих референтів.

Таким чином, мовленнєвий акт підбадьорювання можна вважати одним із різновидів директивних актів. Ілокутивна інтенція мовця визначається в ньому як намір вплинути на адресата, змінити його негативний емоційний стан на позитивний. Іntenція мовця формується на основі морального почуття емпатії, яке виникає в результаті оцінювання психічного стану адресата і ситуації, яка стала причиною його пригніченого стану.

Мовленнєві акти можуть бути простими і комплексними. Комплексні акти поєднують у собі декілька простих, пов'язаних єдиною ілокутивною силою.

Література:

1. Бондарко В. А. Проблемы функциональной грамматики: Полевые структуры / В. А. Бондарко. – СПб. : Наука, 2005. – 480 с.
2. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований / В. И. Карабан. – К. : Вища школа, 1989. – 130 с.
3. Austin J. How To Do Things With Words / J. Austin. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1962. – 166 p.
4. Christie A. Poirot Investigates / A. Christie. – Toronto, New York, London, Sydney, Auckland, Bantam Books, 1980. – 198 p.
5. Christie A. Sparkling Cyanide / A. Christie. – London : Pan Books, 1977. – 189 p.
6. Christie A. Taken at the Flood Mystery / A. Christie. – London and Glasgo : Collins Clear Type Press, Fontana Books, 1970. – 192 p.
7. Christie A. The Mysterious Affair at Styles / A. Christie. – Toronto; New York; London; Sydney; Auckland : Bantam Books, 1961. – 182 p.
8. Christie A. The Seven Dials Mystery / A. Christie. – Toronto; New York; London; Sydney; Auckland : Bantam Books, 1981. – 217 p.
9. Grisham J. A Time to Kill / J. Grisham. – London: Arrow Books, 1992. – 515 p.
10. Macmillan English Dictionary For Advanced Learners / International Student Edition. – Macmillan Education. A&C Black Publishers Ltd., 2005. – P. 454.
11. Maugham S. The Painted Veil / S. Maugham. – Hardmondsworths, Middlesex, England : Penguin Books Ltd, 1969. – 238 p.
12. Searle J. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language / J. Searle. – London etc. : Cambridge University Press, 1969. – 208 p.
13. Steel D. Golden Moments / D. Steel. – London : Sphere, 2008. – 380 p.
14. Steel D. Lone Eagle / D. Steel. – Corgi Books, Great Britain, 2002. – 495 p.
15. Steel D. Message from Nam / D. Steel. – Corgi Books, Great Britain, 1998. – 3. 477.
16. Steel D. Accident / D. Steel. – Corgi Books, UK, 1994 – 414 p.
17. Steel D. Mixed Blessings / D. Steel. – Corgi Books, Great Britain, 1994. – 444 p.